

Каньоса Н. Г. Проблема наступності у роботі закладів дошкільної освіти та початкової школи / Н. Г. Каньоса // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : зб. матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти ; [відпов. секр. К. І. Демчик]. – Київ, 2018. – С. 95–101.

УДК 373.2/3

Н. Г. Каньоса

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ У РОБОТІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено аналізу проблеми забезпечення наступності дошкільної та початкової ланок освіти, сучасного стану досліджуваної проблеми. Визначено умови та напрями забезпечення перспективності та наступності у вихованні й навчанні закладу дошкільної освіти та школи.

Ключові слова: наступність, нова школа, всебічне виховання особистості, принцип наступності та перспективності, дошкільна освіта, початкова освіта, безперервна освіта.

Проблема наступності у навчанні і вихованні підростаючого покоління була і залишається однією із важливих як у вітчизняній, так і зарубіжній педагогіці, до якої зверталася безпосередньо або опосередковано значна кількість науковців.

І це не випадково, адже успіх роботи з виховання підростаючого покоління забезпечується наявністю тісного зв'язку між окремими ланками системи освіти в Україні.

Розбудова нової української школи має за мету підвищення якості й конкурентноспроможності освіти в нових економічних, соціокультурних умовах, інтеграцію її до європейського та світового освітнього простору. Ключовим напрямом державної освітньої політики, визначеним

Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, є забезпечення неперервності освіти, що трактується як взаємозв'язок, взаємоузгодженість і перспективність усіх її компонентів, зокрема, мети, змісту, методів, організаційних форм навчання на суміжних щаблях освіти [3, С. 2-3].

Реформа освіти в Україні започаткована ухваленням Концепції «Нова українська школа», що визначає ідеологію змін в освіті, базові тенденції її модернізації. Працівники початкової школи детально опрацьовують цей визначальний документ із метою подальшого вироблення перспектив діяльності; педагоги дошкільних закладів мають трансформувати зміст Концепції на дошкільну галузь. Реалізуючи цей виклик, в основу здійснення наступності покладаються ключові позиції Концепції: формування життєвих компетентностей, реалізація ідей педагогіки партнерства, впровадження принципу дитиноцентризму, наскрізний процес виховання, мотивування до якісної педагогічної діяльності [2, С. 7-8].

Неперервність освіти бере свій початок із забезпечення наступності між першими двома ланками – дошкільною освітою та початковою школою. Проблема наступності була предметом вивчення відомих педагогів різних часів Я. Коменського, К. Ушинського, В. Сухомлинського, С. Русової, Є. Тіхєєвої, Ш. Амонашвілі, О. Запорожця, Г. Люблінської та багатьох інших. Дослідники Л. Артемова, І. Бех, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Мухіна аналізували особливості старшого дошкільного дитинства як найбільш відповідального періоду, в якому закладаються основи особистості, відбувається входження в життя суспільства. Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що питання пошуку нових освітніх технологій у реалізації наступності досліджувалось М. Антонєць, А. Богущ, Г. Беленькою, Н. Гавриш, Т. Гущиною, О. Коваленко, О. Кононко, О. Савченко, Н. Пономарьовою та ін.

Сучасні вчені визначають пріоритетні напрямки наступності перших рівнів системи освіти: науково-теоретичний (наукове обґрунтування,

розроблення та реалізація концепції діяльності, спрямованої на розвиток дитини); освітній (здійснення ступеневої освіти, починаючи з дошкільного закладу, забезпечення наступності стандартів, програм, навчальних планів дошкільного закладу і школи, їх узгодження та оптимізація); дослідницько-практичний (апробація авторських розробок, нових форм і методів роботи з дітьми в освітньому процесі дошкільного закладу та школи); організаційно-управлінський (організація й планування роботи дошкільного закладу і школи, координація діяльності всіх ланок освітніх закладів).

Якщо запропоновані напрямки наступності будуть перетворені в дійсність, буде створений загальний сприятливий фон для розвитку дітей – фізичного, інтелектуального, емоційного (як у дошкільному закладі, так і в початковій школі), збережеться і зміцниться їх фізичне і психічне здоров'я. Останнє складає найважливіше завдання освіти, її основний результат. Але для цього буде необхідний комплекс організаційних заходів, розробка не тільки нових нормативних актів, але і приведення у відповідність різних навчально-методичних посібників [4, С. 6-8].

Навчання в школі вимагає пошуку нових підходів до вирішення проблеми наступності, що допомагає успішному розв'язанню завдань безперервної освіти в Україні на перших її етапах: у дошкільному навчальному закладі та початковій школі.

Таким чином, на порядок денний знову постала проблема наступності, яку необхідно сьогодні вирішувати з урахуванням соціальної ситуації, досягнень психолого-педагогічної науки і практики, а також особливостей менталітету вихователів і вчителів.

Підготовка до школи пов'язується, перш за все, з прагненням необґрунтовано, формально розширити знання дитини наповнити його голову уявленнями з різних галузей знань без урахування, по-перше, можливостей свідомо засвоїти ці знання, а, по-друге, їх актуальності для дітей даного віку. Сьогодні голова дитини, яка проходить навчання в «типовій» підготовчій групі, нагадує книжковий склад, де на полицках стоять

книги: на одній – про природу, на іншій – про географію, на третій – про мову і т. ін.). Цим обумовлено і прагнення педагогів заздалегідь «проходити» програму першого класу школи, якомога раніше навчити дітей читати і писати. При цьому очевидно, що для успішного навчання потрібна голова не стільки добре, наповнена, скільки добре влаштована. Ще древні говорили, що «кількість знань не визначає розвиток розуму» [1].

Досвідчені вчителі добре знають, що вміння читати саме по собі не визначає успіхи в навчанні, якщо у дитини одночасно не сформована звукова культура, просторове мислення, уява, елементи самоконтролю, самооцінки і т. ін. Ще Л. С. Виготський, порівнюючи розумовий розвиток дитини, яка вміє читати, з тією, яка цьому не навчена, наголошував, що в розумовому розвитку перша відрізняється від іншої лише одним – вона вміє читати. Нічого не додається в розумовому розвитку дитини від того, що її навчили читати. «Це та ж дитина, тільки грамотна».

У системі освіти встановилася тенденція: старша ланка диктує свої вимоги попередній. З цієї точки зору всім видається очевидним, що ВНЗ вказує школі, якого випускника готувати, старша школа висуває свої вимоги основній, та – початковій... У свою чергу, початкова школа висуває свої, завищені вимоги до дошкільника, який іде в перший клас. Усе це негативно відбивається на вирішенні проблеми наступності. Підготовка до школи розглядається часто як більш раннє вивчення програми першого класу і зводиться до формування вузько предметних умінь і навичок. В результаті реалізації такого підходу відбуваються суттєві зміни в житті майбутнього школяра: його день насичений діяльністю, що не відповідає його дошкільним потребам, він мало рухається, недостатньо виконує продуктивних, художньо-творчих завдань, майже не займається сюжетно-рольовою грою, театром, спортивними вправами і т. ін. Його заняття розраховані, в основному, на механічне запам'ятовування і мало впливають на розвиток уяви і мислення. Діти втрачають інтерес до навчання, школи і процесу пізнання, який відбувається успішно в дошкільнят у грі та творчій діяльності.

Особливу тривогу психолого-педагогічної науки викликає зростаюче стомлення і перевтома дитини. Ця проблема усвідомлюється усіма і в той же час ніяк не може бути вирішена. Ще на початку століття італійський фізіолог Моссо і німецькі вчені Верхард, Гакер, Лоренц та ін. Довели, що стомлення і перевтома це явища фізіологічного і хімічного порядку. Вони аналогічні отруєнню організму. Сучасні діти – мешканці «нервового століття» і чимало явищ, що призводять до стомлення, їм зняти не завжди вдається, але ця ситуація ще значно ускладнюється, тому що не передбачаються умови, які не допускають або знижують його.

З метою розв'язання проблеми наступності педагоги пропонують вирішувати такі завдання: забезпечення «охоронної функції» процесу навчання – неприпустимість розумових перевантажень; використання здоров'язберігаючих технологій; створення емоційно-позитивного ставлення дитини до пізнавальної діяльності; організація процесу навчання, виховання і розвитку дітей на етапі передшкільної освіти з урахуванням його самоцінності: опора на потреби і можливості дітей; створення умов для збереження дитячої індивідуальності, розкриття і розвитку здібностей кожної дитини; пріоритетний розвиток особистості майбутнього першокласника, формування тих інтелектуальних і соціальних якостей, без яких його навчання в школі не буде успішним [1].

Разом з тим формулюють конкретні завдання наступності та перспективності закладів дошкільної освіти і початкової школи.

Завдання закладів дошкільної освіти: залучення до здорового способу життя; забезпечення емоційного благополуччя дитини; формування знань про навколишній світ як основи розвитку діяльності (сприйняття, комунікації, пізнання, гри); розвиток вікової компетентності в сфері ставлення до суспільства, людей; розвиток умінь співпраці; педагогічна допомога з розвитку сформованих якостей.

Завдання початкової школи: усвідомлене сприйняття цінностей здорового способу життя та регуляція своєї поведінки відповідно до них; емоційна готовність до спілкування з навколишнім світом; формування

загальнонавчальних і предметних умінь-навичок, бажання і вміння вчитися, інтелектуальна готовність до освіти на наступному етапі; готовність до взаємодії зі світом, ініціативність, самостійність, навички співпраці; удосконалення досягнень дошкільного періоду, індивідуалізація процесу навчання.

Вирішення цих завдань забезпечить поступовий перехід із дошкільного дитинства в початкову школу дітей з різними початковими можливостями, тобто дозволить реалізувати основну мету наступності двох суміжних вікових груп – створити умови для успішної адаптації дитини до шкільного навчання, розвинути його нові соціальні ролі та нову провідну діяльність.

Щоб проблема наступності була досягнута без негативних наслідків для дитини, необхідно насамперед відійти від шаблонного розуміння процесу підготовки до школи. А це вимагає коригування методики навчання, його організації, структури проведення з дітьми занять й інших технологічних компонентів дидактичного процесу. Зважаючи на це, доцільно виділити структурні елементи заняття з підготовки дитини до школи, що не залежать від конкретного змісту досліджуваної освітньої галузі.

Вважаємо, що: 1. Структурною основою всіх занять з дітьми дошкільного віку, які готуються до школи, має бути чуттєве сприйняття, формування вміння розглядати навколишні предмети. Спостерігати з дітьми дошкільного віку можна за різними особливостями та ознаками предметів і явищ, дій тощо. Уміння спостерігати є необхідною умовою «входження» дитини в навчальну діяльність.

2. Для навчання в школі важливим є вміння виконувати завдання у відповідності до запропонованої послідовності, плану; порівнювати отриманий результат із поставленою метою. Формування цих умінь може здійснюватися на заняттях із малювання та навколишнього світу, математики та рідної мови.

3. Також важливим є діяльнісний підхід до навчання. Це вимагає наступності в розвитку дитини як суб'єкта діяльності, тобто його

рівноправної активної участі у дидактичному процесі. Зазвичай педагоги захоплюються таким методом навчання як «зразок» і вимагають точного копіювання. Але дитина, яка не бере участі у «відкритті» знань (не висловлює свою думку,...), то вона втрачає інтерес до навчання, не розвивається її ініціативність, самостійність і творчість. Певна «конфліктність» процесу навчання необхідна. Ми повинні дати дитині право на помилку, роздуми, свободу вибору і т. ін. Питання «А як думаєш ти?», «Чому?», «Чи згоден ти?» цілком доступні дітям старшого дошкільного віку. Звичайно, вміння відповідати на такі питання формується поступово і завершиться вже у школі, але починати цю роботу доцільно раніше.

4. Навчальна діяльність – колективна і школярі часто виконують завдання, які вимагають вміння вислухати один одного, домовитися, поступитися, довести тощо. Тому при підготовці до школи особливу увагу слід приділяти зміні форм організації навчання. Робота парами, невеликими групами привчає до співпраці, розвиває здатність брати участь у навчальному діалозі, спільно організовувати діяльність. Виконання роботи удвох, утрьох, невеликою групою може стати окремим структурним елементом заняття. При цьому зміст запропонованого завдання має стимулювати дітей до спільної діяльності, забезпечувати здобуття спільного результату.

Отже, встановлені сьогодні шляхи вирішення проблеми наступності не завжди відповідають науковим уявленням про самоцінності кожного періоду розвитку дитини, а процес виховання і навчання не орієнтується на вікові особливості та можливості дітей. Щоб змінити цю ситуацію, необхідно розглядати наступність як забезпечення безперервної освіти з урахуванням самоцінності даного віку.

Список використаних джерел:

1. Анісімова Г. О., Нікулочкіна О. В. З дошкільної ланки освіти в початкову : проблеми наступності : метод. рекомендації. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 76 с.

2. Концепція «Нова українська школа». – URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> (дата звернення 10.04.2018).
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 09.04.2018).
4. Фадєєва Т. Розвиток уяви дитини – умова її продуктивного учіння // Дошкільне виховання. 2005. № 2. С. 6-8.